

KOHTUJURISTI ETTEPANEK

YVES BOT

esitatud 9. veebruaril 2011¹

1. Bayerischer Verwaltungsgerichtshof (Saksamaa) esitab Euroopa Kohtule mitu eelotsuse küsimust, mille ese on Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. septembri 2003. aasta määruse (EÜ) nr 1829/2003 geneetiliselt muundatud toidu ja sööda kohta² sätete tõlgendamine.

2. Need küsimused puudutavad sellise toidu õiguslikku seisundit nagu mesi ja õietolmu valmistatud toidulisandid, mille puhul on tuvastatud, et need sisaldavad tahtmatult väikest kogust õietolmu, mis pärineb sellistelt geneetiliselt muundatud taimedelt nagu Monsanto toodetav mais MON 810, ning seega geneetiliselt muundatud DNA-d ja valku.

3. Nende küsimustega soovib kohus sisuliselt teada, kas niisugune toit kuulub määrusega nr 1829/2003 kehtestatud, geneetiliselt muundatud toidu jaoks lubade andmise, selle toidu märgistamise ja järelevalve korra reguleerimisalasse.

4. Euroopa Kohtu antavatest vastustest sõltub, kas põhikohtuasjas on õigus rahalisele hüvitisele mesinikel³, kes peavad tarusid Freistaat Bayernile kuuluvate maatükkide läheduses, millel on viimastel aastatel teaduslikel eesmärkidel kasvatatud geneetiliselt muundatud maisi MON 810.

5. Käesolevas kohtuasjas peab Euroopa Kohtus seega vaagima probleeme, mis on seotud geneetiliselt muundatud kultuuride ja neid ümbritsevate traditsiooniliste kultuuride kooseksisteerimisega. Liidu seadusandja on subsidiaarsuse põhimõtte alusel jätnud praegu liikmesriikidele selle kooseksisteerimise tagamist puudutavate normide kindlaksmääramise. Nagu annavad tunnistust põhikohtuasja keskmes olevad siseriiklikud sätted, võivad niisugused normid seisneda selles, et nendega kehtestatakse selles kontekstis spetsiifiline vastutuse kord. Sellise vastutuse korra rakendamisel ning eelkõige põllumehle, kelle toodang on saastatud, tekkinud kahju tuvastamisel võib olla vajalik teha kindlaks, kas konkreetne toode tuleb kvalifitseerida geneetiliselt muundatud toiduks ning kas seetõttu on nimetatud toode allutatud määrusest nr 1829/2003 tulenevale turuleviimise loa,

1 – Algkeel: prantsuse.

2 – EÜT L 268, lk 1; ELT eriväljaanne 13/32, lk 432.

3 – Bablok, Egeter, Stegmeier, Müller ja Klimesch (edaspidi koos „Bablok jt“).

järelevalve ning märgistamise kohustusele. See kvalifitseerimisprobleem on käesolevas kohtuasjas üks põhiteemadest.

et määruse artikli 3 lõike 1 punkti c tuleb minu hinnangul tõlgendada nii, et geneetiliselt muundatud taime õietolmu sisaldav mesi ning sellisest õietolmust valmistatud toidulisandid on geneetiliselt muundatud organismidest toodetud koostisosa sisaldav toit. Täpsustagem, et selles suhtes ei ole oluline, kas geneetiliselt muundatud taimelt saadud materjal on sellisesse toitu sattunud tahtlikult või tahtmatult.

6. Käesolevas ettepanekus teen ma kõigepealt Euroopa Kohtule ettepaneku jõuda järeldusele, et Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. märtsi 2001. aasta direktiivi 2001/18/EÜ geneetiliselt muundatud organismide⁴ tahtliku keskkonda viimise kohta ning nõukogu direktiivi 90/220/EMÜ kehtetuks tunnistamise kohta⁵ artikli 2 punkti 1 ja määruse nr 1829/2003 artikli 2 punkti 4 tuleb tõlgendada nii, et geneetiliselt muundatud taime õietolm, mis ei ole enam võimeline täitma oma ülesannet taimede paljunemise protsessis, kui see on sattunud mee sisse või kui seda kasutatakse toidulisandina, ei kujuta endast nende sätete tähenduses „organismi”.

7. Edasi teen ma Euroopa Kohtule ettepaneku otsustada, et määruse nr 1829/2003 artikli 2 punkti 10 tuleb tõlgendada nii, et selleks et toitu saaks käsitada „[GMO]-dest toodetud” toiduna, piisab sellest, kui toit sisaldab geneetiliselt muundatud taimedest saadud materjali. Lisaks juhin ma tähelepanu sellele,

8. Viimaseks teen ma Euroopa Kohtule ettepaneku otsustada, et määruse nr 1829/2003 artikli 3 lõiget 1 ja artikli 4 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et kui mee sisse on tahtmatult sattunud sellist sorti maisi õietolmu nagu MON 810 mais, mis on turuleviimise loa saanud vastavalt nõukogu 23. aprilli 1990. aasta direktiivile 90/220/EMÜ geneetiliselt muundatud organismide tahtliku keskkonda viimise kohta⁶ ning millest saadud toodetest ainult mõned on selle määruse artikli 8 lõike 1 punkti a kohaselt lubatud kui olemasolevad tooted, siis on tagajärg see, et niisuguse mee turuleviimiseks on nõutav vastavalt kõnealusele määrusele väljastatav luba. Lisagem, et määruse nr 1829/2003 artikli 12 lõikes 2 ja artikli 47 lõikes 1 ette nähtud piirmäärad ei

4 – Edaspidi „GMO”.

5 – EÜT L 106, lk 1; ELT eriväljaanne 15/06, lk 77.

6 – EÜT L 117, lk 15.

ole analoogia alusel kohaldatavad turulevii-
mise loa nõudele, mis tuleneb selle määruse
artikli 4 lõikest 2.

10. Direktiivi põhjenduses 4 on märgitud:

„Katse eesmärgil või kommertstootena suu-
rel või vähesel hulgal keskkonda viidud elus-
organismid võivad seal paljuneda ja ületada
riigipiire, avaldades sellega mõju ka teistele
liikmesriikidele. Elusorganismide keskkonda
viimise tagajärjed võivad olla pöördumatud.”

I. Õiguslik raamistik

A. Liidu õigus

1. Direktiiv 2001/18

9. Vastavalt direktiivi 2001/18 artiklile 1 tõl-
gendatuna koostoimes eelkõige selle põhjen-
dusega 28 reguleerib see direktiiv, muudetud
määrusega nr 1829/2003 ja Euroopa Parla-
mendi ja nõukogu 22. septembri 2003. aas-
ta määrusega (EÜ) nr 1830/2003⁷, GMO
tahtlikku keskkonda viimist muul eesmärgil
kui turuleviimine Euroopa ühenduses ning
GMO-de toodetena või toodete koostises tu-
ruleviimist juhul, kui koos nende kavandatud
kasutamisega toimub ka organismide tahtlik
keskkonda viimine.

11. Direktiivi põhjenduse 5 kohaselt „[i]ni-
meste tervise kaitsmiseks tuleb pöörata
vajalikku tähelepanu [GMO-de] tahtli-
kust keskkonda viimisest lähtuvate ohtude
kontrollimisele”.

12. Lisaks on direktiivi 2001/18 põhjendu-
ses 13 sätestatud, et „[k]äesolevas direktiivis
võetakse nõuetekohaselt arvesse rahvusvahe-
lised kogemused kõnealuses valdkonnas ning
rahvusvahelises kaubanduses kehtivad kohus-
tused ning selle raames tuleks kinni pidada
bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni^[8]
Cartagena bioohutuse protokoll^[9] nõuetest”.

13. Selle direktiivi artikli 4 lõikes 1 on sätes-
tatud, et GMO-de tahtlik keskkonda viimine
või turuleviimine võib toimuda ainult selle

7 – EÜT L 268, lk 24; ELT eriväljaanne 13/32, lk 455; edaspidi
„direktiiv 2001/18”.

8 – Konventsioon avati allkirjutamiseks ÜRO keskkonna- ja
arengukonverentsil (UNCED) Rio de Janeiros 5. juunil 1992.
Konventsioon jõustus 29. detsembril 1993.

9 – Bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni Cartagena biolo-
gilise ohutuse protokoll, sõlmitud Montréalis 29. jaanuaril
2000, edaspidi „protokoll”.

direktiivi B või C osa kohaselt, see tähendab üldjuhul pärast vastavasisulise taotluse esitamist hinnatakse inimeste tervist või keskkonda ohustavaid tagajärgi ning seejärel annab pädev ametiasutus loa.

14. Direktiivi 2001/18 artikli 4 lõikes 3 on sätestatud, et potentsiaalset kahjulikku toimet inimeste tervisele ja keskkonnale, mis võib otse või kaudselt tuleneda GMO-de geeniülekandest muudesse organismidesse, hinnatakse iga juhu puhul eraldi.

2. Määrus nr 1829/2003

15. Määruse nr 1829/2003 põhjendusest 1 tuleneb, et „[o]hutu ja tervisliku toidu ja sööda vaba liikumine on siseturu tähtis osa ning aitab olulisel määral kindlustada kodanike tervist ja heaolu ning nende majanduslikke ja sotsiaalseid huve”.

16. Määruse põhjenduses 2 on rõhutatud, et „[ü]henduse tegevuse põhisuundade elluviimisel tuleb tagada inimeste elu ja tervise kaitse kõrge tase”.

17. Kõnealuse määruse põhjenduses 3 on seega sätestatud, et selleks „[e]t kaitsta inimeste ja loomade tervist, peaks [GMO-dest] koosnev, neid sisaldav või neist toodetud toit ja sööt [(edaspidi nimetatud „geneetiliselt muundatud toit ja sööt”)] enne ühenduses turule viimist läbima ühenduse menetluse kohase ühtse ohutushindamise”.

18. Määruse nr 1829/2003 põhjenduses 9 on täpsustatud, et „geneetiliselt muundatud toidu ja sööda viimine ühenduse turule [peaks] olema lubatud üksnes pärast seda, kui kõrgeimatele võimalikele standarditele vastavalt ning Euroopa toiduohutusameti^[10] vastutuseel teaduslikult hinnatud mis tahes ohtusid, mida need võivad kaasa tuua inimeste ja loomade tervisele ning samuti keskkonnale”.

19. Määruse põhjenduses 11 on märgitud, et „kui käesoleva määruse alusel on lubatud mõne konkreetse GMO kasutamine toidu ja sööda tootmiseks, ei ole käesoleva määruse alusel enam vaja luba sellest GMO-st koosneva, seda sisaldava või sellest toodetud toidu

10 – Edaspidi „amet”.

ja süüda jaoks ja need on lubatud vastavalt sellele GMO jaoks juba antud loa viidatud nõuetele.”

20. Määruse põhjenduse 16 kohaselt peaksid kõnealuse määruse „kohaldamisalasse [...] kuuluma „GMO-dest toodetud” toidud ja süüdad, kuid mitte „GMO-de abil toodetud” toidud ja süüdad. Otsustavaks kriteeriumiks on siin küsimus, kas geneetiliselt muundatud lähtematerjalist saadud materjali toidus või süüdas leidub või mitte”.

21. Määruse nr 1829/2003 artiklis 2 on kehtestatud nimekiri nende mõistete määratlustest, mis on asjakohased selle määruse kohaldamisel, viidates vajaduse korral nende mõistete määratlustele, mis on toodud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. märtsi 2000. aasta direktiivis 2000/13/EÜ toidu märgistamist, esitlemist ja reklaami käsitlevate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta,¹¹ direktiivis 2001/18 või Euroopa Parlamendi ja nõukogu 28. jaanuari 2002. aasta määruses (EÜ) nr 178/2002, millega sätestatakse toidualaste õigusnormide üldised põhimõtted ja nõuded, asutatakse Euroopa Toiduohutusamet ja kehtestatakse toidu ohutusega seotud menetlused.¹²

11 – EÜT L 109, lk 29; ELT eriväljaanne 15/05, lk 75.

12 – EÜT L 31, lk 1; ELT eriväljaanne 15/06, lk 463.

22. See nimekiri sisaldab muu hulgas järgmisi mõisteid:

- „toit” – töödeldud, osaliselt töödeldud või töötlemata aine või toode, mis on mõeldud inimestele tarvitamiseks või mille puhul põhjendatult eeldatakse, et seda tarvitavad inimesed;
- „organism” – bioloogiline isend, kes on võimeline [paljunemiseks] või geneetilise materjali ülekandeks;
- „[GMO]” – organism, välja arvatud inimene, mille geneetilist materjali on muudetud sellisel viisil, mis loomuliku paaritumise ja/või rekombinatsiooni teel ei ole võimalik;
- „tahtlik keskkonda viimine” – GMO või GMO-de kombinatsiooni tahtlik keskkonda viimine, mille puhul ei kasutata erilisi isoleerimismeetmeid rahvastiku ja keskkonnaga kokkupuudete piiramiseks ja kaitstuse kõrge taseme loomiseks;
- „keskkonnariski hindamine” – GMO-de tahtlikust keskkonda viimisest või turuleviimisest tingitud võimaliku inimeste

tervist või keskkonda ähvardava riski hindamine, kusjuures tegemist võib olla otsese või kaudse, kohese või viitrisikiga;

– „geneetiliselt muundatud toit” – GMO-dest koosnev, neid sisaldav või neist toodetud toit;

– „toiduks kasutatav GMO” – GMO, mida võidakse kasutada toiduna või toidu tootmise lähtematerjalina;

– „GMO-dest toodetud” – tervikuna või osaliselt GMO-dest saadud, kuid mitte GMO-sid sisaldav ega GMO-dest koosnev;

– „koostisosa” – toidu tootmisel või valmistamisel kasutatav mis tahes aine, k.a lisaained, mida valmistoodete – ka muudetud kujul – sisaldab. [Määruse tõlget on täpsustatud Euroopa Kohtus.]

23. Määruse nr 1829/2003 kohaldamisala on geneetiliselt muundatud toidu osas määratletud selle määruse artikli 3 lõikes 1. Seal on täpsustatud, et jagu „Lubade andmine ja järelevalve” kohaldatakse:

„a) toiduks kasutatavate GMO-de suhtes;

b) GMO-dest koosneva või neid sisaldava toidu suhtes;

c) GMO-dest toodetud toidu või GMO-dest toodetud koostisosi sisaldava toidu suhtes”.

24. Sama määruse artikli 4 lõike 2 kohaselt:

„Mitte keegi ei tohi turule viia toiduks kasutatavat GMO-d või artikli 3 lõikes 1 osutatud toitu, kui selle jaoks ei ole vastavalt käesolevale jaole antud luba ja kui ei ole täidetud asjakohased loa andmise tingimused”.

25. Määruse nr 1829/2003 artikli 4 lõige 3 seab loa andmise tingimuseks eelkõige selle, et tõendatakse, et GMO või geneetiliselt muundatud toit ei avalda kahjulikku mõju inimeste või loomade tervisele ega keskkonnale.

26. Sama määruse artikli 7 lõike 5 kohaselt kehtib selles määruses kirjeldatud korra kohaselt antud luba kogu ühenduses 10 aastat ning seda on võimalik pikendada.

27. Olemasolevate toodetega seoses on nimetatud määruse artiklis 8 sätestatud järgmist:

kohaldamise kuupäevast teatama komisjonile, et tooted olid ühenduses turule viidud enne käesoleva määruse kohaldamise kuupäeva.

„1. Erandina artikli 4 lõikest 2 võib ka edaspidi turule viia, kasutada ja käidelda käesoleva jao reguleerimisalasse kuuluvaid ja enne käesoleva määruse kohaldamist ühenduses õiguspäraselt turule viidud tooteid, kui on täidetud järgmised tingimused:

a) toodete puhul, mis on turule viidud direktiivi 90/220[...] alusel enne [Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. jaanuari 1997. aasta] määruse (EÜ) nr 258/97¹³ [uuentoidu ja toidu uuendkoostisosade kohta] jõustumist või vastavalt määruses (EÜ) nr 258/97 osutatud sätetele, peavad asjaomaste toodete turuleviimise eest vastutavad käitlejad kuue kuu jooksul alates käesoleva määruse kohaldamise kuupäevast teatama komisjonile kuupäeva, mil tooted esimest korda ühenduses turule viidi;

b) toodete puhul, mis on ühenduses õiguspäraselt turule viidud, kuid ei ole hõlmatud punktiga a, peavad toote turuleviimise eest vastutavad käitlejad kuue kuu jooksul alates käesoleva määruse

2. Lõikes 1 osutatud teatele peavad vajadusel olema lisatud artikli 5 lõigetes 3 ja 5 nimetatud üksikasjad, mille komisjon edastab ametile ja liikmesriikidele. Amet edastab ühenduse tugilaborile artikli 5 lõike 3 punktides i ja j osutatud üksikasjad. Ühenduse tugilabor kontrollib ja valideerib taotleja esitatud avastamis- ja identifitseerimismeetodid.

3. Ühe aasta jooksul alates käesoleva määruse kohaldamise kuupäevast ja pärast veendumist, et nõutav teave on esitatud ja üle vaadatud, kantakse tooted registrisse. [...]

4. Üheksa aasta jooksul alates kuupäevast, mil lõike 1 punktis a osutatud tooted esimest korda turule viidi, kuid igal juhul mitte varem kui kolme aasta möödudes käesoleva määruse kohaldamise algusest, peavad toodete turuleviimise eest vastutavad käitlejad vastavalt artiklile 11 esitama taotluse, mida kohaldatakse *mutatis mutandis*.

13 – EÜT L 43, lk 1; ELT eriväljaanne 13/18, lk 244.

Kolme aasta jooksul alates käesoleva määruse kohaldamiskuupäevast peavad lõike 1 punktis b osutatud toodete turuleviimise eest vastutavad käitlejad esitama vastavalt artiklile 11 taotluse, mida kohaldatakse *mutatis mutandis*.

b) on toodetud GMO-dest või sisaldavad neist toodetud koostisosi.

[...]"

2. Käesolevat jagu ei kohaldata toitude suhtes, mis sisaldavad GMO-dest koosnevat, neid sisaldavat või neist toodetud materjali alla 0,9% toidu üksikutes koostisosades või ühest komponendist koosnevas toidus, kui GMO-de sisaldus toitudes on juhuslik või tehniliselt vältimatu.

28. Määruse nr 1829/2003 artikli 9 lõikes 1 on sätestatud, et kui selle määruse kohaselt on välja antud luba, peavad loaomanik ja asjassepuutuvad isikud järgima kõiki tingimusi ja piiranguid, mis loaga on kehtestatud, ja eelkõige tagama, et toiduna või söödana ei viidaks turule loaga hõlmamata tooteid.

[...]"

29. Selle määruse artiklis 12, mis kuulub selle määruse II peatüki 2. jakku „Märgistamine”, on sätestatud:

30. Määruse artiklis 47 „Üleminekumeetmed ohuhindamise soodsate tulemustega läbinud geneetiliselt muundatud materjali juhusliku või tehniliselt vältimatu leidumise korral” on sätestatud:

„1. Käesolevat jagu kohaldatakse toitude suhtes, mis tarnitakse töötlemata kujul ühenduse lõpptarbijatele või toitlustusettevõtetele ja mis:

„1. GMO-dest koosneva, neid sisaldava või neist toodetud materjali vähem kui 0,5-protsendilist sisaldust toidus või söödas ei loeta artikli 4 lõike 2 [...] rikkumiseks, kui:

a) koosnevad GMO-dest või sisaldavad neid; või

a) selline sisaldus on juhuslik või tehniliselt vältimatu;

- b) geneetiliselt muundatud materjal on enne käesoleva määruse kohaldamiskuu-päeva saanud soodsa arvamuse ühenduse teaduskomitee(de)lt või ametilt;
- c) taotlust selle materjali lubamiseks ei ole vastavalt ühenduse asjakohastele õigusaktidele tagasi lükatud; ja
- d) selle avastamismeetodid on üldsusele kättesaadavad.
32. Direktiivi I lisa punkt 1 sisaldab järgmist definitsiooni:
- „Mesi on looduslik magus aine, mida valmistavad *Apis mellifera* mesilased taimede nektarist või elusate taimeosade eritistest või elusatest taimeosadest toituvate putukate eritistest, mida mesilased koguvad, muundavad teatavate endast pärit olevate ainetega ühendamise teel, sadestavad, veetustavad ja ladustavad ning jätavad meekärgedesse küpsema ja valmima.”

[...]

5. Käesolevat artiklit kohaldatakse kolm aastat alates käesoleva määruse kohaldamis-kuupäevast.”

33. Direktiivi II lisa esimeses, teises ja kolmandas lõigus on täpsustatud:

3. Direktiiv 2001/110/EÜ

31. Nõukogu 20. detsembri 2001. aasta direktiivi 2001/110/EÜ mee kohta¹⁴ artiklis 1 on sätestatud:

„Käesolevat direktiivi kohaldatakse I lisa loetletud toodete suhtes. Need tooted peavad vastama II lisa sätestatud tingimustele.”

„Mesi koosneb põhiliselt erinevatest suhkrutest, peamiselt fruktoosist ja glükoosist, ning samuti teistest ainetest, nagu orgaanilised happed, ensüümid ja mee kogumisel saadud tahked osakesed. [...]

Meena turustamisel või nimetoiduks ettenähtud tootes kasutamisel ei tohi meelega lisatud mingeid toidu koostisosasid, sealhulgas lisaained, samuti ei tohi sinna olla lisatud muud peale mee. Mesi peab olema võimalikult vaba selle koostisele võõrastest orgaanilistest või anorgaanilistest ainetest. [...]

14 – EÜT 2002, L 10, lk 47; ELT eriväljaanne 13/27, lk 179.

Ilma et see piiraks I lisa punkti 2 alapunkti b punkti viii kohaldamist, ei tohi meelega iseäralikku õietolmu või koostisosasid eemaldada, välja arvatud juhul, kui see on võõraste anorgaaniliste või orgaaniliste ainete eemaldamisel vältimatu.”

2) võib need käesoleva seaduse sätete või muude õigusnormide alusel turule viia üksnes tingimusel, et nende märgistusel on mainitud geneetilist muundamist või [...]”

35. BGB § 906 lõige 2 selle 2. jaanuaril 2002 avaldatud versioonis¹⁶ sätestab:

B. Siseriiklik õigus

34. Geenitehnika seaduse (Gentechnikgesetz, edaspidi „GenTG”) – mis on kehtestatud 21. detsembri 2004. aasta seadusega¹⁵ – § 36a on sõnastatud järgmiselt:

„1. Geenitehnika abil organismi omaduste ülekandmine või [GMO] muul viisil keskkonda viimine kujutavad endast olulist kahjustamist Bürgerliches Gesetzbuch'i [Saksa tsiviilseadustik, edaspidi „BGB”] § 906 tähenduses, kui vilja saama õigustatud isik ei või tooteid omaduste ülekandmise või keskkonda viimise tõttu oma kavatsuse kohaselt

„Sama kehtib juhul, kui oluline kahjustus tekib teise kinnisasja kohalike tavade kohasest kasutamisest ja seda ei saa kõrvaldada meetmetega, mis oleksid seda laadi kasutajalt majanduslikult mõistlikult eeldatavad. Kui omanik peab sellist mõjutust taluma, siis võib ta nõuda teise kinnisasja valdajalt vastavat rahalist hüvitist, kui mõjutus kahjustab tema kinnisasja või sellelt saadava vilja tavadekohast kasutamist rohkem, kui seda võib temalt mõistlikult nõuda.”

II. Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

1) turule viia või

36. Monsanto sai komisjoni 22. aprilli 1998. aasta otsuse 98/294/EÜ alusel

¹⁵ – Bundesgesetzblatt (edaspidi „BGBL.”) 2005 I, lk 186.

¹⁶ – BGBL. 2002 I, lk 42.

geneetiliselt muundatud maisi (*Zea mays L.* liin MON 810) turuleviimise kohta vastavalt nõukogu direktiivile 90/220/EMÜ¹⁷ 1998. aastal loa geneetiliselt muundatud maisi MON 810 turuleviimiseks.¹⁸

(liitvabariigi tarbijakaitse ja toiduohutuse amet) 17. aprilli 2009. aasta otsusega, millega ajutiselt peatati turuleviimise loa kehtivus.

37. Mitme liinist MON 810 saadud toote jaoks anti luba määruse nr 258/97 alusel ning nendest teatati hiljem kui olemasolevatest toodetest vastavalt määruse nr 1829/2003 artikli 8 lõike 1 punktile a. Tegemist on maisijahu, -gluteeni, -manna, -tärglise, -glükoosi ja -õliga.

40. Geneetiliselt muundatud mais MON 810 sisaldab mullabakteri *Bacillus thuringiensis*'e (Bt) geeni, mis kutsub maisitaimes esile Bt-toksiini tekke. Bt-toksiin võimaldab võidelda maisi kahjustava liblikaliigi, st varreleediku röövikute vastu, kellest tabandatud maisitaimede areng on pärsitud. Bt-toksiin lõhub röövikute seedetrakti rakke, põhjustades seeläbi nende hukkumise.

38. Monsanto taotles 2007. aastal nende lubade pikendamist. Selle taotluse läbivaatamine on jätkuvalt pooleli. Määruse nr 1829/2003 artikli 11 lõike 4 kohaselt pikendatakse loa kehtivust kuni otsuse vastuvõtmiseni.

41. Freistaat Bayernile kuulub erinevaid maatükke, kus ta viimastel aastatel kasvatas teaduslikel eesmärkidel maisiliini MON 810. Ta ei välista maisikasvatuse jätkamist, kui kogu liitvabariigi territooriumil lõpeb kõnealuse maisiliini kasvatamise keeld.

39. Maisi MON 810 kasvatamine on Saksamaal siiski keelatud Bundesamt für Verbraucherschutz und Lebensmittelsicherheit'i

42. K. H. Bablok on harrastusmesinik. Ta toodab Freistaat Bayerni maatükkide läheduses mett nii müümiseks kui ka enda tarbeks. Lisaks tootis ta 2005. aastani ka õietolmu toidulisandi kujul toiduna müümiseks. Ta kavatseb õietolmu tootmist uuesti alustada, kui kaob oht, et mesindussaadustesse satub geneetiliselt muundatud õietolmu.

17 – EÜT L 131, lk 32; ELT eriväljaanne 03/23, lk 77.

18 – Selle otsuse artikli 1 alusel ja vastavalt direktiivi artikli 13 lõikele 4 andis Prantsuse Vabariigi põllumajandus- ja kalandusminister 3. augusti 1998. aasta määrusega kirjaliku nõusoleku selleks turuleviimiseks (vt arrêté du 3 août 1998 portant consentement écrit, au titre de l'article 13, paragraphe 4, de la directive 90/220/CEE du 23 avril 1990, des décisions 98/293/CE et 98/294/CE du 22 avril 1998 concernant la mise sur le marché de maïs génétiquement modifiés (*Zea mays L.* T 25 et MON 810) (3. augusti 1998. aasta määrus, millega antakse kirjalik nõusolek vastavalt 23. aprilli 1990. aasta direktiivi 90/220/EMÜ artikli 13 lõikele 4 ning 22. aprilli 1998. aasta otsustele 98/293/EÜ ja 98/294/EÜ geneetiliselt muundatud maisi (*Zea mays L.* liin T 25 ja MON 810) turuleviimise kohta) (*Journal officiel*, edaspidi „*JORF*“, 5.8.1998, lk 11985)).

43. S. Egeter, J. Stegmeier, K. Müller ja B. Klimesch astusid siseriiklikku menetlusse apellatsioonistmes. Nad on samuti harrastusmesinikud, osa neist toodab mett ainult enda tarbeks. Nende mesitarud asuvad Freistaat Bayerni maatükkidest ühe kuni kolme kilomeetri kaugusel.

44. Õietolmu, mida mesilased korjavad toiduks, võib sattuda mee sisse kas juhuslikult – kui see on sinna sattunud mesilastelt meevalmistamise käigus – või tehniliselt – mee võtmise käigus kärkele vurritamisel, mille tulemusena eraldub lisaks mett sisaldavate kärjekannude sisule ka õietolmu jaoks mõeldud naaberkärjekannude sisu.

45. Maisi õietolmus, mille K.H. Bablok sai tarudest, mis asuvad 500 meetri kaugusel Freistaat Bayernile kuuluvast katsepõllust, tuvastati 2005. aastal esiteks MON 810 DNA-d 4,1% kogu maisi DNA-st ning teiseks transgeenseid valke (Bt-toksiin).

46. Samuti leidis K.H. Babloki üksikutes meeproovides väga väike kogus maisi MON 810 DNA-d, mis pärines kõnealuse maisi õietolmusest.

47. Eelotsusetaotluse esitamise ajaks ei olnud MON 810 DNA-d teiste kaebajate mesindussaadustes tuvastatud.

48. Põhikohtuasjas, milles menetluse pooled on K.H. Bablok jt ning Freistaat Bayern, keda toetavad Monsanto Technology LLC, Monsanto Agrar Deutschland GmbH ja Monsanto Europe SA, peab eelotsusetaotluse esitanud kohus eelkõige otsustama, kas maisi MON 810 õietolmu tõttu on asjaomased mesindussaadused „oluliselt muutunud” GenTG § 36a ja BGB § 906 lõike 2 tähenduses ning on seetõttu muutunud turustamise ja tarbimise jaoks kõlbmatuks.¹⁹

49. Esimeses kohtuasmes leidis Bayerisches Verwaltungsgericht Augsburg 30. mai 2008. aasta otsuses, et maisi MON 810 õietolmu sattumine muudab mee ja õietolmusest valmistatud toidulisandid toiduks, millele tuleb taotleda luba, mistõttu ei saa neid tooteid

¹⁹ – K. H. Bablok jt täpsustavad, et nad nõuavad, et Freistaat Bayernit kohustataks võtma kõik vajalikud meetmed selleks, et takistada maisi MON 810 õietolmu sattumist nende mesindussaadustesse ning sellest tulenevalt asjaomaste saaduste turustamise või tarbimise võimaluse kaotamist.

määruse nr 1829/2003 artikli 4 lõike 2 kohaselt sellise loa puudumise korral turule viia.²⁰

toiduainena/toidulisandina kasutamise ajal enam konkreetset ja individuaalset paljunemisvõimet ning kuna ainult transgeense DNA ja/või valgu esinemisest selleks ei piisa.

50. K. H. Bablok, Freistaat Bayern ning Monsanto Technology LLC ja Monsanto Agrar Deutschland GmbH esitasid Bayerisches Verwaltungsgericht Augsburgi otsuse peale apellatsioonkaebuse Bayerisches Verwaltungsgerichtshofile.

53. Samade poolte hinnangul ei ole määrus nr 1829/2003 igal juhul mee suhtes kohaldatav, kuna see on loomne toit. Kui seda määrust peetakse kohaldatavaks, tuleks selles sisalduvaid lubade andmise norme tõlgendada kitsalt. Kui maisiliini MON 810 õietolm, mis esineb looduses täiesti õiguspäraselt, satub juhuslikult mee sisse, on mee turuleviimiseks luba vaja alles alates 0,9% sisaldusest, nagu on seoses märgistamisega ette nähtud määruse artikli 12 lõikes 2.

51. Selles kohtus väidavad Freistaat Bayern ning Monsanto Technology LLC ja Monsanto Agrar Deutschland GmbH, et määrus nr 1829/2003 ei ole kohaldatav maisiliini MON 810 õietolmu suhtes, mida leidub mee sees või mida kasutatakse toidulisandina, kuna väikese koguse looduslikult toidusse sattumise tagajärgi on uuritud ning sellest tulenevalt on need lubatud, kui vastavalt direktiivile 2001/18 on antud luba loodusesse viimiseks.

54. Bayerischer Verwaltungsgerichtshof märgeb, et maisiliini MON 810 kasvatamine, mis toimus minevikus ja mida võidakse tulevikus taas jätkata, on õiguslikult lubatud, kui pikendatakse turuleviimise luba, ning et K. H. Bablok jt peavad järelikult seda vastavalt BGB § 906 lõikele 2 taluma.

52. Nad kaitsevad ka seisukohta, et mee sees esinev või toidulisandina kasutatav õietolm ei ole „GMO” määruse nr 1829/2003 tähenduses, kuna sellel ei ole mee sisse sattumisel või

55. Viimati nimetatud sätet silmas pidades selgitab ta, et mesindussaaduste olulise muutmise küsimus, mis on põhikohtuasja lahendamisel määrava tähtsusega, sõltub sellest, kas maisiliini MON 810 õietolmu

20 – K. H. Bablok jt täpsustavad, et selle järelduse alusel võivad nad üksnes nõuda kahjuhüvitist ning et see kohus ei tahtnud tunnustada õigust kaitsele või õigust saavutada kahjuliku mõjutuse lõppemine, kuna sellel konkreetsel juhul kaitset väärivad maisikasvatuse huvid (käesoleval juhul kasvatamine teaduslikul eesmärgil) olid ülekaalukad.

sattumise korral nendesse saadustesse ei või neid enam geneetiliselt muundatud toiduna viia turule, ilma et oleks saadud luba määruse nr 1829/2003 artikli 4 lõike 2 alusel, või kas igal juhul võib neid turule viia üksnes tingimusel, et nende märgistusel on mainitud geneetiliselt muundamist.

56. Ta rõhutab, et maisiliini MON 810 õietolmu esinemine võib niisuguseid tagajärgi põhjustada üksnes juhul, kui seda õietolmu sisaldavad mesindussaadused kuuluvad määruse nr 1829/2003 kohaldamisalasse.

57. Bayerischer Verwaltungsgerichtshof tõdeb, et see küsimus sõltub kõigepealt sellest, kas selline maisi õietolm, nagu on kõne all põhikohtuasjas, on „organism” määruse artikli 2 punkti 4 tähenduses ja „GMO” sama määruse artikli 2 punkti 5 tähenduses, kusjuures need kaks sätet viitavad määratlustele, mis on neile kahele mõistele antud direktiivis 2001/18.

58. Kohtu hinnangul on maisi õietolm organism, võttes arvesse, et kuigi see ei suuda ise paljuneda, võib ta isarakuna looduslikes tingimustes geneetiliselt materjali emasrakkudele üle kanda.

59. Bayerischer Verwaltungsgerichtshof märkib siiski, et maisi õietolm kaotab kuivamise tõttu väga kiiresti võime viljastada emast maisiõit, mistõttu ei ole see kogu mee valmimisperioodi ajal enam funktsioneeriv elusorganism alates hetkest, mil õietolmu sisaldav mesi ladustatakse kärgedesse ja kaanetatakse. Ta lisab, et sama kehtib õietolmust valmistatud toodetes sisalduva õietolmu suhtes alates hetkest, mil viimased on mõeldud tarbimiseks eelkõige toidulisanditena.

60. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul ajendavad teatud asjaolud arvama, et organismi ja GMO mõisteid saab mõista üksnes funktsioneeriva üksusena, see tähendab elusa bioloogilise isendina. Ei piisa sellest, et maisi surnud õietolm sisaldab transgeenset DNA-d või transgeenset valku. Direktiivis 2001/18 sisalduvad „organismi” ja „GMO” määratlused eeldavad tingimata, et geneetilist informatsiooni saaks kohasele adressaadile rekombinatsiooni eesmärgil konkreetselt üle kanda. Direktiivi põhjendus 4 kinnitab niisugust analüüsi. Direktiiv näib seega otsustavalt lähtuvat kahest omavahel kokkukuuluvast kriteeriumist, see tähendab elujõulisusest ja viljakusest, mitte pelgalt sellise DNA ülekandmisest, mis ei ole enam võimeline looduslikult iseseisvalt paljunema.

61. Bayerischer Verwaltungsgerichtshof arutleb siiski, kas selline tõlgendus ei oleks vastuolus inimeste ja loomade tervise kaitsmise eesmärgiga, mida taotletakse määrusega nr 1829/2003, mis selle põhjenduste 1–3 ja 9 kohaselt lubab turule viia üksnes ohutut ja tervislikku toitu ja sööta, mis vastavad kõrgeimatele võimalikele nõuetele. Sellise toidu määruse kohaldamisalast väljajätmine, mis sisaldab piiramatus koguses geneetiliselt muundatud DNA-d või valku, võib osutada niisuguse eesmärgiga vastuolus olevaks. Seetõttu võib määruse ja täpsemalt inimeste jaoks toidu ohutuse kontekstis asjakohane asjaolu olla mitte niivõrd GMO konkreetne paljunemisvõime kui geneetiliselt muundatud materjali esinemine.

62. Selles kontekstis otsustas Bayerischer Verwaltungsgerichtshof menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas mõistet „[GMO]“ [...] määruse [...] nr 1829/2003 [...] artikli 2 punkti 5 tähenduses tuleb tõlgendada nii, et see hõlmab ka geneetiliselt muundatud taimedest saadud materjali (käesoleval juhul geneetiliselt muundatud maisiliini MON 810 õietolm), mis küll sisaldab geneetiliselt muundatud DNA-d ja geneetiliselt muundatud valku (käesoleval juhul Bt-toksiin), kuid millel ei ole toidusse

(käesoleval juhul mesi) sattumise või toiduvainena/toidulisandina kasutamise ajal (enam) konkreetset ja individuaalset paljunemisvõimet?

2. Kui vastus esimesele küsimusele on eitav:

a) kas selleks, et toitu saaks käsitada määruse [...] nr 1829/2003 artikli 2 punkti 10 tähenduses „GMO-dest toodetud“ toiduna, piisab igal juhul tuvastamisest, et toit sisaldab geneetiliselt muundatud taimedest saadud materjali, millel varem oli konkreetne ja individuaalne paljunemisvõime?

Kui vastus sellele küsimusele on jaatav:

b) kas mõistet „GMO-dest toodetud“ määruse [...] nr 1829/2003 artikli 2 punkti 10 ja artikli 3 lõike 1 punkti c tähenduses tuleb tõlgendada nii, et see ei nõua GMO-de puhul eeldusena tahtlikku ja eesmärgistatud

tootmisprotsessi, vaid hõlmab ka olukorda, kus (varasemad) GMO-d on toidusse (käesoleval juhul mesi või toidulisandina kasutatav õietolm) sattunud tahtmatult ja juhuslikult?

või seda kasutatakse toidulisandina, kuulub määruse nr 1829/2003 reguleerimisalasse. Kolmanda eelotsuse küsimuse eesmärk on omakorda täpsustada, millised on tagajärjed juhul, kui sellised tooted loetakse selle määruse kohaldamisalasse kuuluvaks.

3. Kui vastus esimesele või teisele küsimusele on jaatav:

A. Esimene eelotsuse küsimus

kas määruse [...] nr 1829/2003 artikli 3 lõiget 1 koostoimes sama määruse artikli 4 lõikega 2 tuleb tõlgendada nii, et olukord, kus geneetiliselt muundatud materjal, mis esineb looduses täiesti õiguspäraselt, satub sellisesse loomset päritolu toitu nagu mesi, tingib selle toidu suhtes nendes sätetes ette nähtud loa- ja järelevalvekohustuse, või on võimalik analoogia alusel kohaldada muid kehtivaid piirmäärasid (nt määruse artikli 12 lõige 2)?"

64. Esimese eelotsuse küsimusega soovib Bayerischer Verwaltungsgerichtshof sisuliselt teada, kas direktiivi 2001/18 artikli 2 punkti 1 ja määruse nr 1829/2003 artikli 2 punkti 4 tuleb tõlgendada nii, et geneetiliselt muundatud taime õietolm, mis ei ole enam võimeline täitma oma ülesannet taimede paljunemisprotsessis, kui see on sattunud mee sisse või kui seda kasutatakse toidulisandina, kujutab endast nende sätete tähenduses „organismi”.

III. Õiguslik analüüs

63. Kahe esimese küsimusega soovib Bayerischer Verwaltungsgerichtshof teada, kas olukord, kus geneetiliselt muundatud maisiliini MON 810 õietolmu leidub mee sees

65. Meenutagem, et määruse nr 1829/2003 artikli 2 punkt 4 viitab direktiivis 2001/18 asuvale mõistele „organism”. Selle direktiivi artikli 2 punktis 1 on sätestatud, et organism on „bioloogiline isend, kes on võimeline [paljunemiseks] või geneetilise materjali ülekandeks”.

66. Määruse nr 1829/2003 sõnaselgest viitest tuleneb, et organismi mõistel peab neis kahes õigusaktis olema sama tähendus.

68. Ka direktiivi 2001/18 muud sätted toetavad seisukohta, et „organism” direktiivi artikli 2 punkti 1 tähenduses hõlmab üksnes elusorganisme, see tähendab isendeid, kelle elutähtsad funktsioonid, esmajoones paljunemise funktsioonid, veel toimivad.

67. Ainuüksi direktiivi 2001/18 artikli 2 punkti 1 sõnastus ei anna eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimusele ilmset vastust. Kuna paljunemis- või geneetilise materjali ülekandmise võime kujutab endast üht tunnustest, mis võimaldavad tuvastada elusolendi, nagu võime jääda ellu ning kohanduda ümbritseva keskkonnaga, kaldun ma juba pelgalt direktiivi 2001/18 artikli 2 punkti 1 sõnastuse alusel arvama, et ühenduse seadusandja pidas organismide määratluse all silmas üksnes bioloogilisi isendeid, kellel on nende GMO-na kvalifitseerimise hetkel tõepoolest paljunemis- või geneetilise materjali ülekandmise võime. Kuna bioloogiat võib määratleda kui teadust elust ning täpsemalt teadust, mis tegeleb elusolendite paljunemistsükliga, võiks väljendi „bioloogiline isend” ning lauseosa „võimeline [paljunemiseks] või geneetilise materjali ülekandeks” kombinatsioon näida pisut paljusõnaline, kui sellega ei oleks mõeldud üksnes selliseid aktiivseid bioloogilisi isendeid, kes on veel võimelised paljunemiseks või oma geneetilise materjali ülekandmiseks.

69. Kõigepealt on selle direktiivi põhjenduses 4 täpsustatud, et „katse eesmärgil või kommertstootena suurel või vähesel hulgal keskkonda viidud *elusorganismid*^[21] võivad seal paljuneda ja ületada riigipiire, avaldades sellega mõju ka teistele liikmesriikidele. Elusorganismide keskkonda viimise tagajärjed võivad olla pöördumatud.” Seega, kui tõlgendada direktiivi artikli 2 punkti 1 lähtuvalt sellest põhjendusest, saab sellest järeldada, et ühenduse seadusandja peab „bioloogilise isendi”, kes on võimeline [paljunemiseks] või geneetilise materjali ülekandeks”, üksnes isendeid, kellel on nende keskkonda viimise hetkel veel oma elutähtsad funktsioonid ning kes on eelkõige võimelised paljunemiseks ja oma geneetiliste omaduste levitamiseks.

70. Lisaks tuleneb direktiivi 2001/18 põhjendusest 13, et „[selles] direktiivis võetakse nõuetekohaselt arvesse rahvusvahelised kogemused kõnealuses valdkonnas ning

21 – Kohtujuristi kursiiv.

rahvusvahelises kaubanduses kehtivad kohustused ning selle raames tuleks kinni pida bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni [...] protokollis nõuetest”.

„organism”, nagu see on määratletud direktiivi 2001/18 artikli 2 punktis 1, mis kinnitab arvamust, et selle sätte tähenduses „organismi” ning protokollis artikli 3 punkti h tähenduses „elusorganismi” määratlused kattuvad.

71. Protokollis eesmärk on tagada kohane kaitsetase moodsast biotehnoloogiast tulevate selliste muundatud elusorganismide ülekandmisel, käitlemisel ja kasutamisel, millel võivad olla negatiivsed tagajärjed bioloogilisele mitmekesisusele, arvestades ka ohtu inimeste tervisele. Protokollis kohaldamisala on sõnaselgelt piiritletud elusorganismidega. Huvitav on siiski märkida, et mõiste „elusorganism” selle protokollis tähenduses on väga sarnane direktiivi 2001/18 artikli 2 punktis 1 sisalduvaga. Protokollis artikli 3 punkti h kohaselt on elusorganism seega „mis tahes bioloogiline isend, kes on võimeline geneetilise materjali ülekandmiseks või replikatsiooniks, sealhulgas steriilsed organismid, viirused ja viroidid”.

73. Nendest asjaoludest järeldan ma, et nii direktiivi 2001/18 artikli 2 punktis 1 kui ka protokollis artikli 3 punktis h sisalduv omadussõna „võimeline” tähistab neid bioloogilisi isendeid, kellel on veel konkreetset replikatsiooniks või geneetilise materjali ülekandeks vajalikud omadused. Sellest aspektist lähtuvalt ei saa omadussõna „võimeline” tõlgendada nii, et see tähendab laiemalt üldist ja abstraktset replikatsioonivõimet või võimet kanda üle geneetilist materjali, mis on iseloomulik konkreetsele liigile.

72. Märkigem ka, et Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. juuli 2003. aasta määrus (EÜ) nr 1946/2003 geneetiliselt muundatud organismide piiriülese liikumise kohta²², millega rakendatakse protokollis ette nähtud menetlused Euroopa Liidus, viitab mõistele

74. K. H. Bablok jt ei nõustu selle järeldusega. Nad leiavad vastupidi, et organismi määramisel otsustava tähtsusega element on organismi üldine ja abstraktne paljunemisvõime. See tuleneb selgelt protokollis artikli 3 punktist h, mis kategoorias „elusorganismid” sõnaselgelt hõlmab steriilseid organisme. Nad on seisukohal, et kui otsustava tähtsusega element on konkreetne ja individuaalne paljunemisvõime, on geneetiliselt muundatud steriilsed taimed (seega paljunemisvõimetud)

22 – EÜT L 287, lk 1; ELT eriväljaanne 15/07, lk 650.

küll veel taimed, kuid mitte enam organismid. Mõiste „organism” direktiivi 2001/18 tähenduses oleks sel juhul kitsam kui bioloogias kasutatav organismi mõiste, mis oleks vastuolus ühenduse seadusandja tahtega.

6. mai 2009. aasta direktiivi 2009/41/EÜ²⁴ geneetilisel muundatud mikroorganismide suletud keskkonnas kasutamise kohta artikli 2 punktis a ja protokollis artikli 3 punktis h ilmneb, et organismi mõiste ei hõlma üksnes elusorganisme.

75. Need argumendid mind ei veena, kuna põhikohtuasja kaebaja jätab tähelepanuta asjaolu, et isegi kui steriilsetel organismidel puudub võime suguliseks paljunemiseks, on neil kõigele vaatamata oma geneetilise materjali replikatsiooni võime, paljunedes mittesugulisel või vegetatiivsel teel. Steriilset organismi võib seetõttu igal juhul lugeda isendiks, millel on konkreetne võime geneetilist materjali üle kanda.²³

77. Siinkohal ei käsitle ma küsimust, kas viirused ja viroidid on elusolendid, kuna see küsimus on teaduslikult väga vaieldav. Arvestades nende võimet geneetilist materjali üle kanda, näib, et väljendiga „geneetilise materjali ülekande”, mis sisaldub eespool viidatud artiklites, kaasatakse organismi mõistesse täpsemalt sellised isendid nagu viirused ja viroidid, isegi kui neil endil puudub võime geneetilise materjali aktiivseks replikatsiooniks. Viirused on rakkudeta mikroorganismid, mis koosnevad geneetilist materjali sisaldatest valkudest ja nukleiinhapetest (DNA või RNA) ning mis on võimetud autoreplikatsiooniks, kuid võivad sisestada oma geneetilist materjali teistesse rakkudesse (looma, taime või mikroobi rakud), kus nende rakkude mehhanismide abil toimub replikatsioon. Viroidid on taimede haigustekitajad ning koosnevad väikestest paljastest RNA molekulidest (see tähendab, et ei ole valkudega kaetud). Nii viirused kui ka viroidid kasutavad

76. Oma seisukoha toetuseks, mille kohaselt puudutab direktiivi 2001/18 artikli 2 punktis 1 sisalduv mõiste organismi üldist ja abstraktset replikatsioonivõimet, toovad K. H. Bablok jt viiruste ja viroidide näite. Need mikroorganismid ei ela. Need ei ole ka võimelised iseseisvalt paljunema. Viitest viirustele ja viroididele Euroopa Parlamendi ja nõukogu

23 – Vt selle kohta Mackenzie, R. jt, „Guide explicatif du Protocole de Cartagena sur la prévention des risques biotechnologiques”, lk 51, punkt 205. Selle dokumendiga saab tutvuda internetis järgmisel aadressil: http://bch.cbd.int/protocol/publications/iucn_guide_fr.pdf.

24 – ELT L 125, lk 75. Selle direktiivi artikli 2 punktis a on mikroorganism määratletud kui „rakuline või mitterakuline mikrobioloogiline isend, kes on võimeline replikatsiooniks või geneetilise materjali ülekandeks, kaasa arvatud viirused, viroidid ning loomsed ja taimsed rakukultuurid”.

peremeesorganismide rakke, selleks et replitseerida oma geneetilist materjali.²⁵ See sõltuvus ei välista siiski minu arvates seda, et bioloogiliselt aktiivsetel viirustel ja viroididel on konkreetne võime „geneetilist materjali üle kanda”.

78. Neid asjaolusid arvestades ei ole ma veendunud, et steriilsete organismide ning viiruste ja viroidide lugemine selliste mõistete alla kuuluvaks, mis on sarnased direktiivi 2001/18 artikli 2 punktis 1 sisalduvaga, võiks välistada, et selles artiklis viidatud organismid on üksnes bioloogiliselt aktiivsed isendid, mis on tegelikult võimelised paljunemiseks või geneetilise materjali ülekandeks.

79. Lisaks nähtub nendest näidetest minu hinnangul, miks on lisaks paljunemisele viidatud ka geneetilise materjali ülekandele. Nii ühenduse seadusandja kui ka rahvusvahelisel tasandil protokollis raames riigid, kui nad pidasid silmas replikatsiooni ja geneetilise materjali ülekannet, tahtsid seega hõlmata geneetilise materjali edasiandmise erinevaid viise, olgu siis paljunemise või geneetilise materjali ülekande teel.

80. K. H. Bablok jt, kellega selles punktis ühineb Kreeka valitsus, esitavad lisaks muid argumente, et kinnitada väidet, et direktiivi 2001/18 artikli 2 punktis 1 sisalduv organismide lai mõiste, mis hõlmab enam kui

elusolendid, kellel on konkreetne paljunemise võime või geneetilise materjali ülekandmise võime. Nad leiavad, et nii ettevaatuspõhimõtte kui ka keskkonna- ja tervisekaitse eesmärk toetavad seda käsitlust. Asjaolu, et ühenduse seadusandja pidas silmas mitte ainult paljunemist, vaid ka geneetilise materjali ülekannet, tähendab pigem, et isegi organismid, kes on kaotanud oma elutähtsad funktsioonid, kuuluvad selle mõiste alla. Peamine argument, millel põhineb nende analüüs, puudutab horisontaalse geeniülekanne mõistet.

81. Isegi kui see nähtus ise ning selle ulatus jääb teaduslikul tasandil vaieldavaks, võib geneetilise materjali ülekanne olla kas vertikaalne, nimelt sama liigi piires, või horisontaalne, nimelt ühelt liigilt teisele.

82. Geneetilise materjali horisontaalse ülekande hüpoteeside hulka kuulub hüpotees, kus geneetiliselt muundatud taime geneetiline materjal neeldub mikro-organismidesse, nagu bakterid. Näiteks võib seejuures tegemist olla selliste taimeosadega nagu lehed, mille geneetiline materjal jääb maapinnale langedes seal alles ning kõnealune materjal võib sellesse ökosüsteemi kuuluvatesse bakteritesse seejärel neelduda. Tegemist võib olla ka hüpoteesiga, kus geneetiliselt muundatud

25 – Vt eespool viidatud Mackenzie, R. jt, lk 51, punkt 204.

taime materjali omastavad inimese seedesüsteemis olevad bakterid. Selle ülekande järel võib teatavatel tingimustel (mis on samuti teaduslikult vaieldav) toimuda retsipientorganismis geneetiline rekombinatsioon.

83. K. H. Bablok jt leiavad, et asjaolu, et bioloogilise isendi surm ei takista seda isendit iseloomustava geneetilise materjali säilimist, nii et säilib võimalus geneetilise materjali ülekandeks, tähendab seda, et direktiivi 2001/18 artikli 2 punkti 1 tähenduses mõiste „organism” hõlmab ka surnud bioloogilisi isendeid. Kuna surnud õietolm, mis on mee sees või mida kasutatakse toidulisandina, ei ole kindlasti pärast töötlemist, näiteks kuivatamise järel kaotanud oma geneetilist materjali ning seda materjali võib seega alati edasi anda teistele organismidele või mikroorganismidele, tuleb kõnealust õietolmu veel pidada selle artikli tähenduses „organismiks”. Kokkuvõttes tuleb seni, kuni konkreetne materjal – isegi kui see ei ole enam aktiivne – sisaldab geneetilist teavet (DNA või RNA), mida võivad omastada teised isendid, alati pidada „organismiks” selle artikli tähenduses.

84. Selle analüüsiga ei saa nõustuda järgmistel põhjustel.

85. Kõigepealt tuleb märkida, et protokolli ning selle ettevalmistavate ja selgitavate dokumentide uurimine kinnitab pigem seisukohta, et viide lisaks replikatsioonile ka geneetilise materjali ülekandele hõlmab bioloogiliselt aktiivse isendi poolt selle geneetilise materjali ülekandmise erinevaid viise. Kuna protokoll artikli 3 punktis h ning direktiivi 2001/18 artikli 2 punktis 1 sisalduvad mõisted on sarnased, kahtlen ma, et viitel geneetilise materjali ülekandele võiks viimati nimetatud artikli raames olla laiem ulatus ning et see hõlmaks ka hüpoteese, kus surnud bioloogilised isendid kannavad geneetilise materjali üle horisontaalselt.

86. Edasi, kui bioloogiline isend on kaotanud oma elutähtsad funktsioonid, ei saa see enam aktiivselt osaleda geneetilise materjali ülekandmisel. Sellisel isendil ei ole enam mingisugust rolli nimetatud ülekandes. Kui niisuguse isendi geneetilise materjali levitamine toimub sel viisil, et selle võtavad vastu bakterid, on tegemist selle materjali puhtalt passiivse ülekandmisega, mis sõltub kontekstist, kus see materjal asub. Sellisel juhul ei saa minu arvates pidada bioloogilist isendit enam „võimeliseks” geneetilist materjali üle kandma. Teisisõnu ei kuulu DNA pelk esinemine bioloogilises materjalis, mille elutähtsad funktsioonid on kadunud, ning selle DNA võimalik omandamine teiste organismide

poolt minu hinnangul bioloogilise isendi võime hulka kanda üle geneetilist materjali direktiivi 2001/18 artikli 2 punkti 1 tähenduses.

alati hinnatakse geneetilise materjali horisontaalse ülekandega seotud ohtusid. Selle õiguspärase huviga ei ole põhjendatud aga hõlmata organismi mõiste alla kõik elus või surnud bioloogilised isendid, mis kuuluvad liiki, mis on võimeline paljunemiseks või geneetilise materjali ülekandeks.

87. Lisaks võivad K. H. Babloki jt esitatud argumentid, milles on esile toodud geneetilise materjali teatud tingimustel säilimine pärast bioloogilise isendi surma, viia selleni, et täielikult võrdsustatakse organism ja selle geneetiline materjal, see tähendab põhiliselt selle DNA, kuna DNA võib alati, kuni see ei ole hävinenud, omandada mõni teine organism. Neid mõisteid ei tohi aga teineteisega ära vahetada. Seda kinnitab selgitus komisjoni koostatud juhistes²⁶ direktiivi 90/220 kohaldamise kohta, milles on täpsustatud:

„The definition of „organism” covers: micro-organisms, including viruses and viroids; plants and animals; including ova, seeds, pollen, cell cultures and tissue cultures from plants and animals. *This definition does not cover naked r DNA and naked r-plasmids*[²⁷].”²⁸

88. Ma mõistan K. H. Babloki jt huvi, et organismi mõiste laia käsitlesega oleks tagatud, et

89. Kuigi ühenduse seadusandja soovis – minu arvates – piirata mõistet „organism” direktiivi 2001/18 artikli 2 punkti 1 tähenduses aktiivsete bioloogiliste isenditega, ei tähenda see, et GMO keskkonda viimiseks loa andmisel ei hinnataks ohtusid, mis on seotud sellele organismile – olgu siis elusana või pärast surma – kuuluva geneetilise materjali horisontaalse ülekandega. See ilmneb komisjoni 24. juuli 2002. aasta otsusest 2002/623/EÜ²⁹, millega kehtestati selgitavad märkused direktiivi 2001/18 II lisa täiendamiseks („Keskkonnariski hindamise põhimõtted”). Nende tunnuste tuvastamisel, millel võivad olla kahjulikud tagajärjed, viitab komisjon sõnaselgelt geneetilise materjali ülekandele, olgu see siis vertikaalne või horisontaalne.³⁰ Seetõttu ei

26 – Handbook for the implementation of directive 90/220/EEC on the deliberate release of genetically modified organisms to the environment, vol. 1, mai 1992, lk 17.

27 – Kohtujuristi kursiiv.

28 – Vabatõlge:

„Mõiste „organism” alla kuuluvad: mikroorganismid, sealhulgas viirused ja viroidid, taimed ja loomad, sealhulgas munarakud, seemned, õietolm, taimede ja loomade rakuline ja *in vitro* kultiveerimine. Selle mõiste alla ei kuulu paljas rDNA ega paljad R-plasmiidid.”

29 – EÜT L 200, lk 22.

30 – *Idem*, lk 28 ja 29. Geenimaterjali horisontaalse ülekandega seotud oht on seega üks asjaoludest, mida tuleb arvesse võtta igal GMO hindamisel. See ei tähenda siiski, et tegemist oleks GMO määramise elemendiga.

ole direktiivi 2001/18 artikli 2 punkti 1 tõlgendus, mida ma Euroopa Kohtule soovitan, vastuolus ettevaatuspõhimõttega ega keskkonna- ja tervisekaitse eesmärgiga.

toit” sama määruse artikli 3 lõike 1 punkti b tähenduses.³²

90. Neist asjaoludest kogumis tuleneb, et maisi MON 810 õietolmu, mis ei ole enam elujõuline ning mis seega ei suuda enam täita oma ülesannet selle taimesordi replikatsiooni, ei saa minu hinnangul pidada „organismiks” direktiivi 2001/18 artikli 2 punkti 1 ning määruse nr 1829/2003 artikli 2 punkti 4 tähenduses. Järelikult ei ole see õietolm GMO direktiivi³¹ artikli 2 punkti 2 ning määruse artikli 2 punkti 5 tähenduses. Niiugune olukord nagu see, mida eelotsusetaotluse esitanud kohus lahendada peab, nimelt et geneetiliselt muundatud taimelt saadud elujõuetu õietolm on mee sees või toidulisandites, ei kuulu seega kategooriasse „toiduks kasutatavad GMO-d” määruse nr 1829/2003 artikli 3 lõike 1 punkti a tähenduses ega kategooriasse „GMO-dest koosnev või neid sisaldav

91. Sellele järeldusele jõudmiseks lähtusin ma samast eeldusest nagu see, mille pakkus välja eelotsusetaotluse esitanud kohus, nimelt et mee sees sisalduv või toidulisandina kasutatav õietolm ei kujuta endast enam elus bioloogilist isendit, vaid elutut ainet vastupidi näiteks seemnele, mis võib alati hakata idanema, kui see satub toiduahelasse. Viimaks on eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne loomulikult kontrollida talle vajadusel esitavate teaduslike uurimuste alusel, et eespool nimetatud tingimustel kasutatav õietolm ei kujuta endast enam elusat bioloogilist isendit.

92. Nagu allpool näeme, ei tähenda vastus, mille ma pakun Euroopa Kohtule välja esimesele eelotsuse küsimusele, et geneetiliselt muundatud taime õietolm toidus jääks määruse nr 1829/2003 kohaldamisalast välja. Nimelt GMO-dest toodetud toidu mõiste kaudu on sellist liiki olukordi võimalik selle määruse

31 – Vt samuti selle kohta nõukogu 26. mai 1998. aasta määruse (EÜ) nr 1139/98 – mis käsitleb direktiivis 79/112/EMÜ sätestamata andmete kohustuslikku lisamist teatavate geneetiliselt muundatud organismidest toodetud toiduainete märgistusele (EÜT L 159, lk 4) – põhjendus 3, mis täpsustab, et direktiiv 90/220/EMÜ – mis on asendatud direktiiviga 2001/18, ilma et muudetud oleks kohaldamisala – „ei hõlma [GMO-dest] saadud elujõuetuid tooteid”.

32 – Märgin lisaks – ja see on täiendav argument selle seisukoha kasuks, mille kohaselt GMO-d on elusorganismid –, et ettepaneku eelnõus, mille Euroopa Parlament esitas nõukogu ühise seisukoha teisele lugemisele seoses Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse geneetiliselt muundatud toidu ja sööda kohta vastuvõtmisega, märgib ta seoses sellega, kui ta nimetab sellise toidu ja sööda kategooriat, mis sisaldab GMO-sid või koosneb niisugustest organismidest, et tegemist on „elusate GMO-dega” (vt põhjendused, punkt b, lk 34).

raames vaadelda ning hinnata ohtusid, mis on seotud geenimaterjali horisontaalse ülekandega, sellesse kategooriasse kuuluva toidu jaoks.³³

B. Teine eelotsuse küsimus

93. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu teine küsimus sisaldab kahte aspekti. Kõigepealt palub see kohus sisuliselt Euroopa Kohtul otsustada, kas määruse nr 1829/2003 artikli 2 punkti 10 tuleb tõlgendada nii, et selleks et toitu saaks käsitada „GMO-dest toodetud” toiduna, piisab sellest, et toit sisaldab geneetiliselt muundatud taimedest saadud materjali, millel varem oli konkreetne ja individuaalne paljunemisvõime. Kui vastus sellele küsimusele on jaatav, siis palub eelotsusetaotluse esitanud kohus edasi Euroopa Kohtul täpsustada, kas „GMO-dest toodetud” toidu mõiste nõuab, et GMO-st saadud materjal oleks sellesse toitu sattunud tahtlikult, või peetakse sellega silmas ka selle materjali kõnealusesse toidusse tahtmatult sattumist.

94. Nagu nähtub põhjendusest 3, rajaneb määrus nr 1829/2003 aluspõhimõttele, mille kohaselt peavad inimeste ja loomade tervise kaitsmiseks geneetiliselt muundatud toit ja sööt enne liidus turuleviimist läbima ühenduse menetluse kohase ohutushindamise.

95. „Geneetiliselt muundatud toidu” all sama määruse artikli 2 punkti 6 tähenduses peetakse silmas „GMO-dest koosnevat, neid sisaldavat või neist toodetud toitu”.

96. Määruse nr 1829/2003 kohaldamisala on täpsustatud selle määruse artikli 3 lõikes 1. See hõlmab esiteks toiduks kasutatavaid GMO-sid, teiseks GMO-dest koosnevat või neid sisaldavat toitu ning kolmandaks GMO-dest toodetud toitu või GMO-dest toodetud koostisosi sisaldavat toitu. See kohaldamisala on väga lai, kuna sellest on välja jäetud üksnes GMO-de „abil” toodetud toit.

97. Määruse nr 1829/2003 põhjendus 16 võimaldab eristada „GMO-dest” toodetud toidu kategooriat GMO-de „abil” toodetud toidu kategooriast. Selle põhjenduse kohaselt on „otsustavaks kriteeriumiks [...] küsimus, kas geneetiliselt muundatud

33 – Seda samadel alustel kui muud soovimatud tagajärjed, nagu allergiad.

lähtematerjalist saadud materjali toidus [...] leidub või mitte³⁴,³⁵. Seda kriteeriumi silmas pidades on kõnealusel põhjenduses toodud näitena toidust, mis on toodetud GMO-de „abil” ja mis seega on määruse nr 1829/2003 kohaldamisalast välja jäetud, „geneetiliselt muundatud söödaga toidetud või geneetiliselt muundatud medikamentidega ravitud loomadelt saadud too[ted]”. Teaduslike andmete hetkeolukorras ei ole tõendatud, et geneetiliselt muundatud toidus esinevat DNA-d või laiemalt sellest toidust saadud materjali või ka geneetiliselt muundatud ravimeid võib leiduda lihas, mis on saadud loomast, keda on toidetud niisuguse söödaga või ravitud niisuguse medikamentidega.

98. Võttes arvesse seda määrava tähtsusega kriteeriumi, milleks on geneetiliselt muundatud lähtematerjalist toodetud materjali esinemine toidus, olen ma seisukohal, et nii mett,

milles on võimalik tuvastada maisi MON 810 õietolmu esinemine, kui ka õietolmust valmistatud toidulisandeid, mis sisaldavad sama maisiliigi õietolmu, tuleb käsitada „GMO-dest” toodetud toiduna.

99. Vastupidi komisjoni seisukohale leian ma, et nende kahe toidukategooria eristamine ega mee looduslikku koostisesse kuuluva aine ja koostisosa eristamine ei ole asjakohane nende kvalifitseerimisel „GMO-dest toodetud” toiduks.

100. Komisjon leiab nimelt, et kuigi GMO õietolmu sisaldavad toidulisandid kuuluvad tõepoolest määruse nr 1829/2003 kohaldamisalasse, kuivõrd need kujutavad endast GMO-dest toodetud toitu, ei ole see seevastu nii mee puhul, milles on võimalik tuvastada jälgi geneetiliselt muundatud taime õietolmust. Komisjon pooldab selles suhtes seisukohta, et seda õietolmu tuleks pidada mee looduslikku koostisesse kuuluvaks aineks, mitte koostisosaks.

101. Komisjoni selline argument paneb mind arutlema määruse nr 1829/2003 artikli 3 lõike 1 punkti c sõnastuse üle, mille kohaselt kuulub määruse kohaldamisalasse

34 – Kohtujuristi kursiiv.

35 – Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse geneetiliselt muundatud toidu ja sööda kohta ettepaneku (KOM(2001) 425 (lõplik)) põhjendustes on selgitatud, et ettepanek „hõlmab „GMO-dest toodetud toitu”, kuid mitte „GMO-de kaudu saadud” tooteid. Esimene väljend tähendab, et osa lõpptootest – olgu tegemist toidu või söödaga või nende mõne koostisosaga – on saadud geneetiliselt muundatud algmaterjalist. Teine väljend tähendab, et tegemist on [GMO] abil valmistatud tootega, kuid et mingit [GMO-st] saadud materjali lõpptootes ei esine”. Ettepanekus on teise kategooria näitena toodud juust, mis on valmistatud geneetiliselt muundatud ensüümi abil, mida ei jää lõpptootesse (lk 5).

„GMO-dest toodetud toit või GMO-dest toodetud koostisosi sisaldav toit”. See artikkel arendab toidu osas³⁶ edasi määruse artikli 2 punktis 10 sisalduvat määratlust, viidates mõistele „koostisosad”.

esimese lõigu kohaselt koosneb mesi mitte ainult erinevatest suhkrutest, vaid ka „teistest ainetest”, nagu „mee kogumisel saadud tahked osakesed”.

102. Seega tuleb kontrollida, kas mee sees esinevat või toidulisandina kasutatavat õietolmu võib kvalifitseerida „koostisosaks”, arvestades määratlust, mis sellele sõnale on antud määruse nr 1829/2003 artikli 2 punktis 13 viitega direktiivi 2000/13 artikli 6 lõikele 4. Viimati nimetatud sätte kohaselt on „koostisosa” „toidu tootmisel või valmistamisel kasutatav mis tahes aine, k.a lisaained, mida valmistoodete – ka muudetud kujul – sisaldab”.

105. K. H. Babloki jt selgituste kohaselt koguvad mesilased õitelt õietolmu, mis on noorte mesilaste jaoks oluline toit, oma karvastiku abil. Neil on kõigil jalgadel karvadest kammid ja harjad, mis võimaldavad neil õietolmu koguda ja seda kämbukesteks vormida. Taru sees need kämbukesed eraldatakse ja paigutatakse spetsiaalsetesse ladustamiseks mõeldud kärjekannudesse. Need asuvad kärje alal, mis on vahetult mee hoidmiseks mõeldud kärjekannude kõrval.

103. Kuigi on lihtne tõendada, et õietolmu valmistatud toidulisandites sisalduv õietolm on vaieldamatult nende koostisosa, on mee sees õietolmu sisaldumise osas vaja sama tõendamise korral esitada mõningaid selgitusi.

106. Mee kogumiseks võtab mesinik tarust mett sisaldavad kärjeraamid vurritamiseks välja. Kärjekannud tühjenevad meest tsentrifugaaljõu toimele. Meekärgedes on siiski alati vältimatult ka õietolmu sisaldavad kärjekannud. Seetõttu tühjenevad õietolmu sisaldavad kärjekannud samal ajal kui mett sisaldavad kärjekannud ning õietolm seguneb meega.³⁷

104. Direktiivi 2001/110 mee kohta II lisas on esitatud „mee koostise kriteeriumid”. Lisa

³⁷ – Toidulisanditena tarbimiseks mõeldud õietolmu osas selgitavad K. H. Bablok jt, et õietolm saadakse tarude lennuavasse paigutatud „õietolmukogurite” abil. Sisuliselt on tegemist restiga, läbi mille tarusse naasvad töömesilased peavad sisse pugema, mistõttu kaotavad nad oma kogumiskorvikesed hõõrdumise tõttu. Õietolmu kämbukesed kukuvad seejärel mahutisse ning pärast seda kogutakse need kokku, puhastatakse ja kuivatatakse.

³⁶ – Seevastu geneetiliselt muundatud sööda osas ei viidata määruse artikli 15 lõike 1 punktis c mõistele „koostisosad”.

107. Tuleb rõhutada, et direktiivi 2001/110 II lisa kolmanda lõigu kohaselt, „[i]lma et see piiraks I lisa punkti 2 alapunkti b punkti viii³⁸ kohaldamist, ei tohi meele iseäralikku õietolmu või koostisosasid eemaldada, välja arvatud juhul, kui see on võõraste anorgaaniliste või orgaaniliste ainete eemaldamisel vältimatu”.

108. Sellest sättest võib järeldada, et õietolm on orgaaniline aine, mis on mee koostisele omane. See ei ole võõrkeha ega mustus mee sees, vaid mee tavapärasesse koostisesse kuuluv aine, mida üldjuhul ei tohi eemaldada.³⁹ Mee iseäralikuks koostisosaks olemine ei sõltu selle mee sisse sattumise korrapärasusest ega sellest, millises koguses seda mee sees leidub, kuna need asjaolud on mee tootmise ja kogumise käigus mõnevõrra juhuslikud.

109. Kui ma viitan käesoleval juhul mõistele „koostisosa”, nagu see tuleneb direktiivi 2000/13 artikli 6 lõikest 4, näib mulle

38 – Selles sättes on silmas peetud filtreeritud mee erijuhtu, st mett, mis saadakse võõraste anorgaaniliste või orgaaniliste ainete eemaldamise teel viisil, mille tulemusel eemaldatakse märkimisväärne kogus õietolmu. Direktiivi 2001/110 põhjenduses 6 on märgitud, et tarbijat tuleb sellest nõuetekohaselt teavitada vastava märkega etiketil.

39 – Mee sees leiduv õietolm võimaldab tuvastada mee botaanilise päritolu. Melissopalinoloogia ehk mee sees esineva õietolmu uurimine võimaldab avastada segamise ja pettused ning määratleda sertifitseeritud mee koostise.

küllaltki lihtne mõõnda, et samal ajal kui õietolm on mee iseäralik koostisosa, on see ka mee „tootmisel või valmistamisel kasutatav” aine, mida „valmistoodes sisaldab”.

110. Vahetegemine, mille komisjon pakub välja „koostisosa” ja „looduslikku koostisesse kuuluva aine” vahel, oleks teoreetiline ning tooks lisaks kaasa geneetiliselt muundatud taime õietolmu mee sees esinemise välistamise, mis oleks vastuolus tahtega, mida ühenduse seadusandja selgelt väljendas määruse nr 1829/2003 põhjenduses 16 ja milleks on soov tugineda otsustavale kriteeriumile, mis puudutab küsimust, kas geneetiliselt muundatud lähtematerjalist saadud materjali toidus leidub või mitte. Lisaks, kui ma peaksin leidma, nagu komisjon välja pakub, et selleks et ainet saaks kvalifitseerida „koostisosaks”, peab aine toidusse lisatama inimese sekkumise tulemusel, siis tuleb tõdeda, et mee kogumine vurritamise teel, mille tulemusel seguneb õietolm meega, ongi sellist laadi sekkumine.

111. Minu hinnangul võib hõlpsasti nõustuda ka sellega, et maisi MON 810 õietolm, mis esineb mee sees, on „GMO-dest toodetud” koostisosa sama määruse artikli 3 lõike 1 punkti c tähenduses. Vastavalt määruse artikli 2 punktis 10 sisalduvale määratlusele on kõnealune õietolm GMO-st „saadud” ning pidades silmas arutluskäiku, mille ma pühendasin

esimesele eelotsuse küsimusele, ei saa seda pidada GMO-sid sisaldavaks ega GMO-dest koosnevaks.

112. Lõpuks, olles möönnud, et õietolm on mee koostisosa ja et tegemist on GMO-dest toodetud koostisosaga, leian ma, et põhi-kohtuasjas kõne all olevat mett tuleb käsitada määruse nr 1829/2003 artikli 3 lõike 1 punkti c tähenduses niisugust koostisosa „sisaldava” toiduna. Seega on kõnealuse sätete alusel selge, et see mesi kuulub määruse kohaldamisalasse.

113. Selles suhtes ei ole oluline see – ning siinkohal on tegemist teise eelotsuse küsimuse teise aspektiga –, kas mesinikul on kavatus lasta geneetiliselt muundatud taimede õietolmu oma mee sisse sattuda või mitte.

114. Selgitused selle kohta, kuidas õietolm mee sisse satub, näitavad, et niisugune sattumine, mille maht on juhuslik, toimub mitte mesiniku tahte kohaselt, vaid meetootmise protsessile omase sündmuse tõttu.

115. Määruse nr 1829/2003 kohaldatavus, mille toob kaasa toidus GMO või geneetiliselt muundatud lähtematerjalist saadud materjali esinemine (objektiivne kriteerium), ei tohi

sõltuda subjektiivsest kriteeriumist, mis puudutab seda, kas see esinemine on põhjustatud tahtlikult või mitte. Niisugune subjektiivne kriteerium oleks vastuolus inimeste tervise kaitsmise eesmärgiga, mida taotletakse määrusega nr 1829/2003, kuna oht, mille võib geneetiliselt muundatud toit kaasa tuua inimeste tervisele, ei sõltu sellest, kas asjaomane aine lisati tahtlikult või mitte.

116. Lisaks, nagu õigesti märgivad K.H. Bablok jt, piiraks mõiste „GMO-dest toodetud” subjektiivsele kriteeriumile rajanev kitsas tõlgendus määruse nr 1829/2003 nende sätete kohaldamisala, mis reguleerivad geneetiliselt muundatud toidu märgistamist, viisil, mis oleks vastuolus nende selge normatiivse sisuga. Nimelt selle määruse artikli 12 lõike 1 punkti b kohaselt tuleb GMO-dest toodetud toit sellisena märgistada. See märgistamiskohustus kaob üksnes juhul, kui GMO-st saadud materjali osakaal ei ületa 0,9%, tingimusel et selle esinemine on juhuslik või tehniliselt vältimatu. Viimase tingimuse nimetamine kaotaks igasuguse tähenduse, kui see, et GMO-st saadud materjali toidus esinemine on juhuslik või tehniliselt vältimatu, oleks iseenesest piisav selleks, et toit ei oleks enam käsitatav „GMO-dest toodetuna”, ning seetõttu välistaks selle määruse nr 1829/2003 kohaldamisalast.

117. Ma järeldan kõigist neist kaalutlustest, et määruse nr 1829/2003 artikli 2 punkti 10 tuleb tõlgendada nii, et selleks et toitu saaks käsitada „GMO-dest toodetud” toiduna, piisab sellest, kui toit sisaldab geneetiliselt muundatud taimedest saadud materjali. Lisaks tuleb sama määruse artikli 3 lõike 1 punkti c tõlgendada selliselt, et nii geneetiliselt muundatud taime õietolmu sisaldav mesi kui ka sellest õietolmust valmistatud toidulisandid on GMO-dest toodetud koostisosa sisaldav toit. Selles suhtes ei ole oluline, kas geneetiliselt muundatud taimelt saadud materjal on sellisesse toitu sattunud tahtlikult või tahtmatult.

118. Lõpuks tuleb vastata argumendile, mille kohaselt mesi ei kuulu loomse tootena määruse nr 1829/2003 kohaldamisalasse. Eelotsusetaotluse esitanud kohus viitab siinkohal toiduahela ja loomatervishoiu alalise komitee 23. juuni 2004. aasta koosolekul antud arvamusele, mille kohaselt loomne toode mesi ei kuulu selle määruse kohaldamisalasse, kui seda ei ole tootnud geneetiliselt muundatud mesilased. Minu hinnangul ei ole siin tegemist määrava tingimusega.

119. Direktiivi 2001/110 I lisa punktist 1 nähtub, et kuigi mesi on küll mesilaste valmistatav aine, on algmaterjal korraga nii taimne (taimede nektar ja elusate taimeosade eritised) kui ka loomne (elusatest taimeosadest toituvate putukate eritised). Pealegi nägime juba, et vastavalt sama direktiivi II lisa esimesele lõigule koosneb „mesi [...] [muu hulgas] mee kogumisel saadud tahke[test] osakes[test]”. Ma täpsustasin juba, et otsustav kriteerium selleks, et mesi kuuluks määruse nr 1829/2003 kohaldamisalasse, on geneetiliselt muundatud taimelt saadud materjali, käesoleval juhul õietolmu esinemine mee sees.⁴⁰

120. Lisaks ei nõustu ma komisjoni arvamusga, mille kohaselt määruse nr 1829/2003 põhjendust 16 tuleb tõlgendada nii, et see tähendab, et kõik loomsed tooted jäävad väljapoole määruse kohaldamisala. Näited, mis ühenduse seadusandja on selles põhjenduses loetlenud, nagu geneetiliselt muundatud söödaga toidetud loomadelt saadud tooted, üksnes illustreerivad seda, mida hõlmab GMO-de „abil” toodetud sellise toidu kategooria, milles ei ole tuvastatav geneetiliselt muundatud lähtematerjalist saadud materjali

40 – Küsimust võiks käsitleda ka geneetiliselt muundatud taimelt saadud nektari mee sees esinemise vaatenurgast. Käesolevas asjas aga seda probleemi siiski ei teki, kuna mais MON 810 ei erita nektarit.

esinemine. Minu hinnangul ei väljenda need näited ühenduse seadusandja tahet jätta määruse nr 1829/2003 kohaldamisalast välja loomsed tooted, mis sarnaselt meega võivad sisaldada geneetiliselt muundatud lähteainest saadud materjali.

121. Kahe esimese eelotsuse küsimuse analüüsimise lõpuks näib mulle vajalik teha kokkuvõtte sellest, kuidas ma mõistan määruse nr 1829/2003 artikli 3 lõikes 1 sisalduvat alajaotust, mille eesmärk on määratleda selle määruse kohaldamisala.

122. Vastavalt sellele, mida ma ütlesin esimese eelotsuse küsimuse analüüsimisel, on ainult elusorganismid või teisisõnu bioloogiliselt aktiivsed organismid GMO-d. Seega nõuavad määruse artikli 3 lõike 1 punktis a („toiduks kasutatavad GMO-d”) ja määruse artikli 3 lõike 1 punktis b („GMO-dest koosnev või neid sisaldav toit”) kirjeldatud kategooriad, et esineks veel elusaid organisme ehk paljunemisvõimega või geneetilise materjali ülekandmise võimega organisme.

123. Kui toit sisaldab GMO-lt pärinevaid elutuid või surnud osi, kuulub see vastavalt määruse nr 1829/2003 artikli 3 lõike 1

punktile c selle määruse kohaldamisalasse. Seda toitu tuleb määruse artikli 2 punkti 10 tähenduses käsitada ka „tervikuna või osaliselt GMO-dest saadu[na], kuid mitte GMO-sid sisaldav[a] ega GMO-dest koosnev[ana]”.

124. Selles suhtes on oluline rõhutada asjaolu, et vastavalt määruse nr 1829/2003 põhjendusele 16 on määrav asjaolu selleks, et toit kuuluks kõnealusesse kategooriasse, geneetiliselt muundatud lähtematerjalist saadud materjali esinemine selles toidus. See väljend läheb kaugemale pelgast geneetilise materjali esinemisest ranges tähenduses, kuna see on seotud konkreetselt nukleiinhapetega, mis sisaldavad pärilikkuse funktsionaalseid üksusi (DNA). Tegemist on laiemalt taimset, loomset või muud päritolu ainega, mis on saadud GMO-st ja mis võib, kuid ei pruugi veel sisaldada geneetiliselt muundatud DNA-d või valku. Geneetilise materjali niisugust säilimist toidus on raske ette näha ning see sõltub igast toiduliigist, olenevalt sellest, kas geneetiliselt muundatud lähtematerjali muundamise protsessi tagajärjel geneetiline materjal hävib või mitte.⁴¹

41 – Nt on tõenäoline, et väga rafineeritud toode, nt geneetiliselt muundatud maisist saadud õli, ei sisalda enam jälgi DNA-st. Sellegipoolest kuulub see toode jätkuvalt määruse nr 1829/2003 artikli 3 lõike 1 punkti c kohaldamisalasse.

125. Kolme liiki toidu niisugune võimalik jaotus võimaldab säilitada viimati nimetatud kategooria kasuliku mõju. Nimelt kui ma peaksin leidma, et esimene ja teine kategooria sisaldavad ka GMO-sid või GMO-de osi, mis ei ole bioloogiliselt aktiivsed, hõlmaks „GMO-dest toodetud toidu või GMO-dest toodetud koostisosi sisaldava toidu” kategooria üksnes toitu, milles ei ole võimalik DNA-d tuvastada. Nagu seda aga väljendab eelkõige määruse nr 1829/2003 põhjendus 21 märgistamise osas, ei näi ühenduse seadusandja olevat soovinud, et võetaks arvesse geneetiliselt muundatud DNA või valgu tuvastatavust lõpptootes.

C. Kolmas eelotsuse küsimus

127. Eelotsusetaotluses soovib Bayerischer Verwaltungsgerichtshof teada, kas määruse nr 1829/2003 artikli 3 lõiget 1 ja artikli 4 lõiget 2 võib vastupidi nende sõnastusele tõlgendada kitsalt nii, et turuleviimise loa andmise nõue ei puuduta sellist toitu nagu mesi, mis sisaldab väga väikeses, alumist määramispiiri veidi ületavas koguses materjali, mis pärineb geneetiliselt muundatud taimelt, käesoleval juhul õietolmu geneetiliselt muundatud maisiliinilt MON 810.

128. See kohus märgib, et määruses sisalduva loa andmise korra kitsas tõlgendamine võib olla põhjendatud proportsionaalsuse põhimõttega, nagu see on väljendatud kõnealuse määruse põhjenduses 24 seoses märgistamisega. Kohus meenutab, et geneetiliselt muundatud maisi õietolmu äärmiselt väikeses koguses sattumine mee sisse ei toimu eesmärgistatult ning on praktiliselt vältimatu seda liiki maisi laiaulatuslikul kasvatamisel.

126. Kaugenedes geneetiliselt muundatud DNA või valgu lõpptootes esinemist puudutavast kriteeriumist, mis kehtis varem (nagu sellest annab tunnistust eelkõige määrus nr 1139/98), soovis ühenduse seadusandja seega laiendada määruse nr 1829/2003 kohaldamisala, hõlmates sellesse määruse artikli 3 lõike 1 punkti c abil kõik GMO-dest saadud tooted, sõltumata sellest, kas lõpptootes esineb geneetiliselt muundatud DNA-d või valgu või mitte.

129. Lisaks selgitab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et kuna maisiliiniga MON 810 seotud ohtusid on direktiivi 90/220 kohase turuleviimise loa andmise käigus hinnatud, võttes arvesse kõiki võimalikke kahjulikke keskkonnamõjusid, võib selle määruse

kaitse-eesmärgiga olla kooskõlas lahendus, mis seisneb järelduses, et seda sorti maisi õietolmu sisaldava mee turuleviimine ei kuulu allpool teatavat piirmäära määruse nr 1829/2003 artikli 4 lõikes 2 sätestatud keelu alla. Sellele lisandub asjaolu, et ühenduse tasandil antakse juba lubasid erinevatele toidukaupadele, mis on toodetud maisist MON 810 või mis sisaldavad sellest maisist toodetud koostisosi, näiteks maisijahu ja -gluteeni.

130. Bayerischer Verwaltungsgerichtshof mõnab siiski, et määruse nr 1829/2003 sõnastus ja ülesehitus ning selle määrusega taotletav tervisekaitse-eesmärk võib välistada nimetatud määruse artikli 4 lõikes 2 sätestatud turuleviimise loa nõude kitsa tõlgendamise.

131. Kokkuvõttes soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus kolmanda eelotsuse küsimusega Euroopa Kohtult sisuliselt teada, kas määruse nr 1829/2003 artikli 3 lõiget 1 ja artikli 4 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et kui mee sisse on tahtmatult sattunud sellist sorti maisilt saadud õietolmu nagu MON 810 mais, mis on turuleviimise loa saanud vastavalt direktiivile 90/220 ning millest saadud toodetest ainult mõned on selle määruse nr 1829/2003 artikli 8 lõike 1 punkti a kohaselt lubatud kui olemasolevad tooted, tähendab see, et niisuguse mee turuleviimiseks peab olema luba. Eelotsusetaotluse esitanud

kohus palub Euroopa Kohtul täpsustada, kas selle määruse artikli 12 lõikes 2 ja artikli 47 lõikes 1 ette nähtud piirmäärade kohaldamine analoogia alusel on võimalik seoses turuleviimise loa nõudega, mis tuleneb selle määruse artikli 4 lõikest 2.

132. Selleks et vastata küsimusele seoses konkreetselt meega, mis sisaldab maisi MON 810 õietolmu,⁴² tuleb kõigepealt käsitleda selle taimesordi õiguslikku seisundit ning sellest toodetud toitu, arvestades ühenduse õigusnorme, mis reguleerivad ühelt poolt GMO tahtlikku keskkonda viimist ning teiselt poolt geneetiliselt muundatud toitu.

133. GMO tahtliku keskkonda viimise seisukohalt, nimelt peamiselt seoses GMO kasvatamisega oli mais MON 810 kõnealuse otsuse 98/294 ese, mis tehti direktiivi 90/220 alusel, mis tunnistati kehtetuks ja asendati direktiiviga 2001/18.

42 – Järgnev arutluskäik kehtib siiski ka õietolmul põhinevate toidulisandite kohta.

134. Toidu seisukohalt on maisiliinist MON 810 saadud erinevatele toodetele määruse nr 258/97 alusel antud luba ning neist on hiljem teatatud kui olemasolevatest toodetest vastavalt määruse nr 1829/2003 artikli 8 lõike 1 punktile a⁴³. Tegemist on maisijahu, -gluteeni, -manna, -tärklise, -glükoosi ja -õliga.

sealhulgas tagajärjed, mis on seotud geneetiliselt muundatud taimedelt pärineva õietolmu eraldamisega ning selle õietolmu sattumisega sellisesse toitu nagu mesi. Seetõttu ei ole sellises olukorras vajalik saada turuleviimise luba vastavalt määruse nr 1829/2003 artikli 4 lõikele 2.

135. Monsanto esitas määruse nr 1829/2003 artikli 11 kohase taotluse nende toodete lubade kehtivuse pikendamiseks. Seda taotlust kontrollitakse tänaseni.⁴⁴ Tulenevalt selle määruse artikli 11 lõikest 4 pikendatakse loa kehtivust automaatselt kuni otsuse vastuvõtmiseni.

137. Ma ei jaga seda seisukohta. Ma ei leia, et direktiivi 2001/18 alusel loa andmine hõlmaks GMO keskkonda või turuleviimise kõiki tagajärgi. Kui see oleks nii, muutuks määruse nr 1829/2003 mõte kaheldavaks ning GMO võiks piiranguteta ning toidu ohutust eraldi hindamata olla toit või sisalduda niisuguses toidus.

136. Monsanto ja Poola valitsus väidavad, et kui GMO on saanud loa direktiivi 2001/18 või enne seda kehtinud normide alusel, tähendab see, et hinnatud on selle GMO kasvatamise kõiki võimalikke tagajärgi keskkonnale,

138. Direktiiv 2001/18 kujutab endast horisontaalse mõjuga õigusnormi, mida kohaldatakse niivõrd, kui võrd valdkonnapõhine õigusakt ei reguleeri GMO kasutamist konkreetse sektoris. Selle eesmärk – nagu nähtub ka pealkirjast – on hinnata GMO võimalikke tagajärgi keskkonnale enne selle keskkonda viimise lubamist.

43 – Ma piirdun toitu puudutavate teadetega ning jätan välja toomata teated maisist MON 810 toodetud sööda kohta. Täieliku ülevaate saamiseks tuleb viidata geneetiliselt muundatud toidu ja sööda ühenduse registrile, mis on kättesaadav internetis järgmisel aadressil: http://ec.europa.eu/food/dyna/gm_register/gm_register_auth.cfm?pr_id=11.

44 – Vt selle kohta nimetatud taotluse läbivaatamiseks pädeva asutuse teaduslik arvamus (*EFSA Journal* (2009) 1149, lk 1–85), kättesaadav internetis järgmisel aadressil: <http://www.efsa.europa.eu/fr/efsajournal/doc/1149.pdf>.

139. Määruse nr 1829/2003 puhul on tegemist valdkonnapõhise õigusaktiga, mis reguleerib geneetiliselt muundatud toitu.

Arvestades selle eesmärki, näeb see määrus eelkõige ette nende ohtude teadusliku hindamise, mida see toit endast inimeste ja loomade tervisele kujutab. Keskkonnariski hindamine ei ole küll välistatud, kuid see ei toimu korrapäraselt.⁴⁵

141. Selle määruse artikli 4 lõikest 2 tuleneb selgelt, et toiduks kasutatava GMO või selle määruse artikli 3 lõikes 1 nimetatud toidu igasuguseks turuleviimiseks tuleb esiteks saada luba vastavalt määruse nr 1829/2003 II peatüki 1. jaole ning teiseks järgida loa andmist puudutavaid asjakohaseid tingimusi.

142. Seejuures võib olla tegemist kas uue loa, mis antakse selle määruse artikli 7 kohaselt, või tootele varem antud loa pikendamisega, mis toimub selle määruse artiklis 8 ette nähtud ja olemasolevatele toodetele kohaldatava korra alusel.

140. Direktiiv 2001/18 ja määrus nr 1829/2003 on seega teineteist täiendavad õigusaktid, kusjuures esimene keskendub GMO keskkonda tahtliku viimisega seotud ohtudele ning teine puudutab ohtusid, mille võib geneetiliselt muundatud toit endaga inimeste ja loomade tervisele kaasa tuua. Arvestades määruses nr 1829/2003 ette nähtud spetsiifilist analüüsiraamistikku, ei saa tõdeda, et direktiivi 2001/18 alusel antud GMO turuleviimise luba võib hõlmata kõiki sellest GMO-st koosnevaid, seda sisaldavaid või sellest toodetud toitusid. Teisisõnu ei piira direktiivi 2001/18 alusel antud luba geneetiliselt muundatud toidu „ohutushindamist”, mis tuleb läbi viia kooskõlas määruse nr 1829/2003 põhjenduses 3 tooduga.

143. Lisaks tuleneb määruse nr 1829/2003 põhjendusest 11, et „kui [selle] määruse alusel on lubatud mõne konkreetse GMO kasutamine toidu ja sööda tootmiseks, ei ole [selle] määruse alusel enam vaja luba sellest GMO-st koosneva, seda sisaldava või sellest toodetud toidu ja sööda jaoks ja need on lubatud vastavalt selle GMO jaoks juba antud loas viidatud nõuetele”.

⁴⁵ – See toimub kas GMO või toidu puhul, mis sisaldab GMO-d või koosneb sellistest organismidest (vt eelkõige määruse nr 1829/2003 artikli 5 lõige 5 ning artikli 6 lõige 4).

144. Seega kas mee puhul, mis sisaldab maisi MON 810 õietolmu järgi, on

tegemist geneetiliselt muundatud toiduga, millele on nõuetekohaselt antud luba määruse nr 1829/2003 alusel?

145. Kaldun arvama, et sellele küsimusele tuleb vastata jaatavalt, kui tegemist on komisjoni sellise otsusega, millega antakse erilise loetlemise või piiramiseta luba geneetiliselt muundatud taimest, nagu mais MON 810, toodetud toidule, näiteks komisjoni 30. novembri 2009. aasta otsus 2009/866/EÜ⁴⁶, millega lubatakse lasta turule geneetiliselt muundatud maisi MIR604 (SYN-IR6Ø4-5) sisaldavaid, sellest koosnevaid või sellest valmistatud tooteid vastavalt määrusele nr 1829/2003.

146. Sellise juhtumiga ei ole aga tegemist maisi MON 810 puhul, millest toodetud ainsad tooted, mida võib lugeda selle määruse alusel loa saanuks, on maisijahu, -gluteen, -manna, -tärklis, -glükoos ja -õli. Välistada ei saa, et nendele toodetele loa andmisega piirdumine on tingitud toidu ohutuse seisukohast, mistõttu olen ma pigem seisukohal, et seda ei saa samastada maisist MON 810 toodetud toidu turuleviimise loa üldise andmisega.

147. Käesoleval ajal maisile MON 810 ja sellest saadud toodetele antud lubasid arvestades leian ma seega, et igale toidule, mis ei kuulu eespool nimetatute hulka ning mida saab lugeda sellest taimesordist toodetuks, peab olema turuleviimiseks antud luba määruse nr 1829/2003 alusel. Kui see nõue peaks näima ülemäära range, arvestades ohtusid, mis kaasnevad maisist MON 810 saadud toodetega inimeste tervisele, on pädevate asutuste ülesanne anda üldises korras luba geneetiliselt muundatud maisi sellest sordist toodetud toodete turuleviimiseks.

148. Igal juhul ei saa probleeme ega praktilisi raskusi, mis võivad üles kerkida turuleviimise loa andmise niisuguse nõudega, leevendada määruse nr 1829/2003 tõlgendamisega, mille tulemusel viiakse sisse piirmäär, mis võimaldab ettevõtja vabastada sellise loa nõudest.

149. Selles määruses ei puudu piirmäärad täielikult. Siiski kehtivad need konkreetselt määratletud juhtudel.

150. Esiteks on määruse nr 1829/2003 artikli 12 lõikes 2 sätestatud, et märgistamise

46 – ELT L 314, lk 102.

kohustust „ei kohaldata toitute suhtes, mis sisaldavad GMO-dest koosnevat, neid sisaldavat või neist toodetud materjali alla 0,9% toidu üksikutes koostisosades või ühest komponendist koosnevas toidus, kui geneetiliselt muundatud organismide sisaldus toitutes on juhuslik või tehniliselt vältimatu”. See piirmäär kehtib üksnes geneetiliselt muundatud toidu märgistamise kohustuse suhtes. Seega ei saa seda ühenduse seadusandja vastava viite puudumiseta analoogia alusel kohaldada kohustusele saada turuleviimise luba, nagu see tuleneb määruse nr 1829/2003 artikli 4 lõikest 2.

151. Teiseks kehtestab selle määruse artikli 47 lõige 1 0,5% suuruse piirmäära geneetiliselt muundatud materjali juhusliku või tehniliselt vältimatu leidumise korral toidus, mis ei ole ühenduse õigusnormide kohaselt lubatud, kuid mis on läbinud ohuhindamise ning saanud pädevatelt asutustelt soodsa arvamuse. Seoses toiduga on täpsustatud, et kui selle materjali sisaldus toidus ei ületa 0,5%, ei kujuta see nimetatud määruse artikli 4 lõike 2 rikkumist.

152. Seega on tegemist küll erandiga turuleviimise loa saamise kohustusest, kuid see erand kujutab endast vaid üleminekumeedet,⁴⁷ mida kohaldatakse – nagu seda täpsustab määruse nr 1829/2003 artikli 47 lõige 5 – kolm aastat alates käesoleva määruse kohaldamiskuupäevast. Seda ei saa seega kohaldada analoogia alusel sellisele juhtumile, nagu käesolevas kohtuasjas kõne all olev olukord.

153. Arvestades liidu õigusnormide praegust seisukohta GMO valdkonnas, peavad siseriiklikud ametiasutused subsidiaarsuse põhimõtte alusel ette nägema õigusnormid ja menetluslikud mehhanismid, mis on kohased leevendama probleeme, mis võivad tekkida geneetiliselt muundatud kultuuride ja neid ümbritsevate traditsiooniliste kultuuride koosseisest, kui selliste probleemide lahendus ei tulene otseselt liidu õigusest. Üheks neist lahendustest on majandusliku kahju hüvitamine mesinikule, kes ei saa oma tooteid turule viia.

47 – Vt määruse nr 1829/2003 põhjendus 26.

IV. Ettepanek

154. Eespool toodud kaalutlustest lähtudes teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata Bayerischer Verwaltungsgerichtshofi esitatud küsimustele järgmiselt:

1. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. märtsi 2001. aasta direktiivi 2001/18/EÜ geneetiliselt muundatud organismide tahtliku keskkonda viimise kohta ja nõukogu direktiivi 90/220/EMÜ kehtetuks tunnistamise kohta artikli 2 punkti 1 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. septembri 2003. aasta määruse (EÜ) nr 1829/2003 geneetiliselt muundatud toidu ja sööda kohta artikli 2 punkti 4 tuleb tõlgendada nii, et geneetiliselt muundatud taime õietolm, mis ei ole enam võimeline täitma oma ülesannet taimede paljunemisprotsessis, kui see on sattunud mee sisse või kui seda kasutatakse toidulisandina, ei kujuta endast nende sätete tähenduses „organismi”.
2. Määruse nr 1829/2003 artikli 2 punkti 10 tuleb tõlgendada nii, et selleks, et toitu saaks käsitada „[geneetiliselt muundatud organismidest] toodetud” toiduna, piisab sellest, kui toit sisaldab geneetiliselt muundatud taimedest saadud materjali. Lisaks tuleb sama määruse artikli 3 lõike 1 punkti c tõlgendada selliselt, et nii geneetiliselt muundatud taime õietolmu sisaldav mesi kui ka sellest õietolmust valmistatud toidulisandid on geneetiliselt muundatud organismidest toodetud koostisosa sisaldav toit. Selles suhtes ei ole oluline, kas geneetiliselt muundatud taimelt saadud materjal on sellisesse toitu sattunud tahtlikult või tahtmatult.
3. Määruse nr 1829/2003 artikli 3 lõiget 1 ja artikli 4 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et kui mee sisse on tahtmatult sattunud sellist sorti maisilt saadud õietolmu, nagu MON 810 mais, mis on turuleviimise loa saanud vastavalt nõukogu 23. aprilli

1990. aasta direktiivile 90/220/EMÜ geneetiliselt muundatud organismide tahtliku keskkonda viimise kohta ning millest saadud toodetest ainult mõned on selle määruse artikli 8 lõike 1 punkti a kohaselt lubatud kui olemasolevad tooted, siis on tagajärg see, et niisuguse mee turuleviimiseks on nõutav vastavalt kõnealusele määrusele väljastatav luba. Määruse nr 1829/2003 artikli 12 lõikes 2 ja artikli 47 lõikes 1 ette nähtud piirmäärad ei ole analoogia alusel kohaldatavad turuleviimise loa nõudele, mis tuleneb selle määruse artikli 4 lõikest 2.